

Voor dit examen zijn maximaal 56 punten te behalen; het examen bestaat uit 25 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Achter de schermen van de groei

In de tabellen 1 en 2 staat een zevental gegevens over de economische ontwikkeling van Nederland in de laatste drie decennia van de vorige eeuw.

tabel 1

		1971	1980	1981	1990	1991	2000
1	beroepsbevolking ($\times 1.000$ personen)	5.139	5.437	5.481	6.013	6.096	7.495
2	werkgelegenheid ($\times 1.000$ personen)	5.072	5.243	5.174	5.594	5.696	7.240
3	werkgelegenheid ($\times 1.000$ arbeidsjaren)	4.831	4.916	4.850	5.203	5.273	6.512
4	werkloze beroepsbevolking (%)	...	3,6	5,6	7,0	6,6	3,4
5	reële arbeidsproductiviteit per arbeidsjaar (1970=100)	103,5	135,4	137,8	170,0	171,3	197,0

tabel 2

	<i>gemiddelde % verandering per jaar</i>	1971 – 1980	1981 – 1990	1991 – 2000
6	reëel nationaal product	2,9	2,2	2,7
7	reële loonkosten per arbeidsjaar	3,1	-0,1	0,8

- 2p **1** Bereken het percentage voor de werkloze beroepsbevolking in 1971.
2p **2** Laat zien, met een vergelijking van de gegevens in de regels 2 en 3, welke ontwikkeling de stijging van de werkloze beroepsbevolking in de periode 1981-1990 heeft afgeremd.

Terugkijkend op de laatste drie decennia van de vorige eeuw trekt een econoom in 2001 een aantal conclusies. Daarbij betreft hij ook de loonmatiging die hij omschrijft als de situatie waarbij een beperkte loonstijging leidt tot een daling van de reële loonkosten per eenheid product.

conclusie 1

In de periode 1971-1980 werd de economische groei vooral veroorzaakt door een groei van de arbeidsproductiviteit en nauwelijks door een groei van het arbeidsvolume.

conclusie 2

In de periode 1981-1990 was er sprake van loonmatiging.

conclusie 3

In het laatste decennium van de vorige eeuw was de forse banengroei de motor achter de economische groei.

- 2p **3** Is conclusie 1 juist? Verklaar het antwoord met een berekening op basis van tabel 1.
2p **4** Geef de onderbouwing voor conclusie 2, door gegevens uit tabel 1 en tabel 2 te combineren.
2p **5** Leg uit op welke manier een forse banengroei zowel oorzaak als gevolg kan zijn van economische groei.

Opgave 2

If you can't beat them, join them

De laatste jaren is de verkoop van muziek-cd's teruggelopen en is de bedrijfstak voor geluidsdragers, door het gebruik van internet, sterk veranderd. Via het internet kan de consument muziekbestanden verkrijgen tegen marginale kosten die lager zijn dan de gemiddelde aanschafprijs van een muziek-cd in de detailhandel.

Tabel 3 en figuur 1 geven informatie over dit deel van de markt voor muziek.

tabel 3

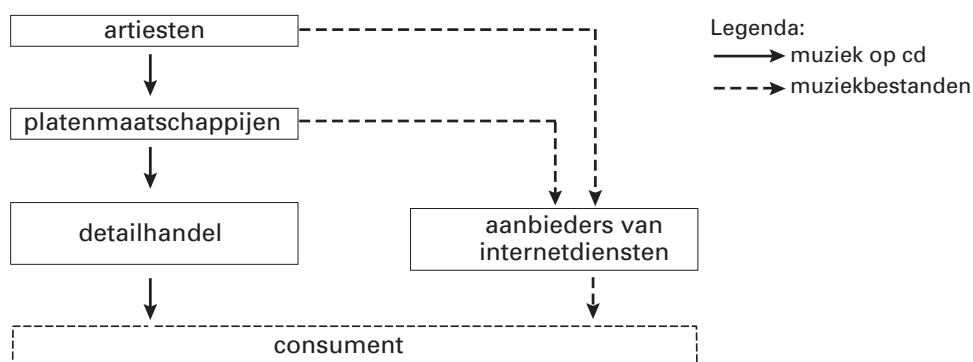
markresultaten van muziek-cd's in de detailhandel

(verandering in % ten opzichte van voorgaand jaar)	2002	2003
gemiddelde prijs	2,0%	2,5%
totale omzet	-4,1%	-8,0%
totale afzet	-6,0%

Uit tabel 3 is af te leiden dat in 2002 de prijselasticiteit van de vraag naar muziek-cd's -3 bedroeg.

figuur 1

bedrijfskolom van muziek-cd's en muziekbestanden

Een econoom die onderzoek heeft verricht naar deze markt doet twee uitspraken:

uitspraak 1

“De kruiselingse prijselasticiteit van de vraag naar muziekbestanden voor de prijs van muziek-cd's is zeer groot.”

Mede op basis van deze constatering stelt hij:

uitspraak 2

“Ik verwacht voor deze markt op korte termijn fusies tussen (ketens van) detailhandelaren en aanbieders van internetdiensten.”

- 2p 6 Toon met een berekening aan dat de vraag naar muziek-cd's in 2003 prijselastischer is geworden ten opzichte van 2002.
- 2p 7 Is de kruiselingse prijselasticiteit van de vraag naar muziekbestanden voor de prijs van muziek-cd's positief of negatief? Verklaar het antwoord.
- 1p 8 Hoe noemen we een samengaan van detailhandelaren en aanbieders van internetdiensten in de bedrijfskolom? Kies uit de volgende begrippen: integratie, differentiatie, specialisatie, parallelisatie.
- 2p 9 Geef een verklaring voor uitspraak 2.

Opgave 3

Made in China

China probeert al geruime tijd haar contacten met de rest van de wereld te verbeteren. Terwijl in het verleden de Chinese economie gekenmerkt werd door grote overheidsinvloed en een bureaucratisch budgetmechanisme, doet de laatste jaren de markt steeds meer haar intrede.

In dit kader past ook het vanaf 1986 nagestreefde lidmaatschap van de wereldhandelsorganisatie WTO. De Chinese regering verwacht grote voordelen van het lidmaatschap van deze vrijhandelsorganisatie. Om deze voordelen te inventariseren is het van belang te kijken naar de structuur van de economie van China.

tabel 4

De Chinese productiestructuur in hoofdlijnen

kenmerken	soort ondernemingen		
	'INTERNATIONALISTS'	'NATIONALISTS'	'LOCALISTS'
1 soort producten	consumptiegoederen (o.a. kleding, speelgoed en voedingsmiddelen)	landbouwproducten (o.a. rijst, tarwe, vlees); kapitaalgoederen (o.a. chemie, machines); duurzame consumptiegoederen (o.a. auto's)	kapitaalgoederen (o.a. kunstmest, bouwmaterialen, ijzer en staal, landbouwmachines, kleine transportmiddelen)
2 afzetmarkt	vooral buitenland	vooral binnenland	uitsluitend binnenland, meestal lokaal/regionaal
3 arbeidsproductiviteit	gemiddeld tot hoog	laag	zeer laag
4 productiefactoren	vooral arbeidsintensieve productie; relatief veel hoog opgeleide werknemers	sterk gemechaniseerde productie met voor westerse maatstaven hoge arbeidsintensiteit	arbeidsintensieve productie
5 productieomvang	grootschalig	grootschalig	kleinschalig
6 financiering	particulier, deels buitenlands kapitaal	vooral door de staat; klein deel binnenlands bankkapitaal	particulier, met omvangrijke steun van lokale/regionale overheid
7 overige kenmerken	het hogere personeel bij deze ondernemingen heeft vaak een opleiding in het buitenland gehad	–	belangrijke toeleveranciers voor de 'nationalists'; weinig concurrentie door zeer gebrekkige binnenlandse verkeersinfrastructuur

Nu het lidmaatschap van China in de WTO bereikt is wordt de minister van Economische Zaken van China regelmatig gevraagd de voor- en nadelen voor de Chinese ondernemingen te schetsen.

Stel jij krijgt de opdracht hiervoor een tekst te maken.

- op 10 □ Schrijf een betoog waarin je laat zien welke gevolgen het WTO-lidmaatschap kan hebben voor de Chinese economie.

Vermeld in dit betoog voor elk van de drie soorten ondernemingen in China twee voordelen óf twee nadelen óf een voordeel en een nadeel van het WTO-lidmaatschap.

a De 'internationalists'

b De 'nationalists'

c De 'localists'

d Vermeld verder in het betoog één van de volgende keuze-aspecten:

Een gevolg van het WTO-lidmaatschap voor:

1 de arbeidsmarkt in China;

2 de kapitaalmarkt in China;

3 het transformatieproces in China van bureaucratisch budgetmechanisme naar marktmechanisme.

Aanwijzingen:

- De onderdelen van het betoog moeten logisch op elkaar aansluiten.
- Gebruik voor het betoog 170 woorden; een afwijking van 25 woorden is toegestaan.

Opgave 4

Keynesiaanse shocktherapie

Na een periode van economische groei kan in een economie een neergang optreden. Zo'n neergang is soms het gevolg van een externe schok.

In zo'n situatie kan de overheid ingrijpen en proberen de economie weer in goede banen te leiden.

Aan de hand van onderstaand kortetermijnmodel kunnen de gevolgen van deze externe schok en het effect van overheidsbeleid worden geanalyseerd:

$C = c(Y - B) + C_o$	$C (C_o) =$ (autonome) particuliere consumptie
$I = I_o$	$I (I_o) =$ (autonome) particuliere investeringen
$O = O_o$	$O (O_o) =$ (autonome) overheidsbestedingen
$B = bY$	$B =$ belastingontvangsten
$E = E_o$	$E (E_o) =$ (autonome) export lopende rekening
$M = mY$	$M =$ import lopende rekening
$EV = C + I + O + E - M$	$EV =$ effectieve vraag
$Y = EV$	$Y =$ nationaal inkomen
	$b =$ marginale belastingquote
	$c =$ marginale consumptiequote
	$m =$ marginale importquote

Alle bedragen luiden in miljarden euro's.

In tabel 5 staan voor de exogene en endogene grootheden van het model de waarden in drie situaties:

- de oorspronkelijke situatie, vóór de externe schok;
- variant 1, de veranderde situatie na de schok *zonder* ingrijpen van de overheid;
- variant 2, de veranderde situatie na de schok *met* ingrijpen van de overheid.

tabel 5

	oorspronkelijk	variant 1	variant 2	overige gegevens
C	300	<ul style="list-style-type: none"> •De inkomensmultiplier van de autonome bestedingen bedraagt oorspronkelijk 1,18 (afgerond). •In variant 1 en variant 2 bedraagt deze multiplier 1,13 (afgerond). •In de oorspronkelijke situatie zijn de belastingontvangsten even hoog als de overheidsbestedingen. •In variant 1 en variant 2 is er sprake van een overheidstekort.
c	0,8	0,75	0,75	
C _o	20	20	20	
b	0,3	0,3	0,3	
I _o	35	30	33	
O _o	150	150	170	
E _o	220	200	200	
M	205	
m	0,41	0,41	0,41	
Y	500	

- 2p **11** Geef een verklaring voor de lagere marginale consumptiequote én een verklaring voor de lagere autonome particuliere investeringen bij variant 1 in vergelijking met de oorspronkelijke situatie.
- 2p **12** Geef een economische verklaring voor de lagere waarde van de inkomensmultiplier in variant 1 in vergelijking met de oorspronkelijke situatie.
- 1p **13** Toon aan dat in variant 1 het evenwichtsincome 452 is.

Over variant 2 zegt de minister van Financiën: "Ingrijpen door de overheid prima, maar dan wel met een zodanige verhoging van de overheidsbestedingen dat het overheidstekort niet groter wordt dan 20 miljard euro."

- 3p **14** Is de verhoging van de autonome overheidsbestedingen, zoals die uit tabel 5 is af te leiden voor variant 2, aanvaardbaar voor deze minister? Verklaar het antwoord met een berekening.

In een commentaar op dit overzicht van drie situaties wordt gesteld dat het ingrijpen van de overheid *op langere termijn* ook remmend kan werken op verder herstel van de economie na de externe schok.

- 2p **15** Geef voor deze stelling een argument.

Opgave 5

Vals plat

In een land wordt een wijziging van het stelsel voor de inkomstenbelasting overwogen. Het onderzoeksbureau van één van de grote politieke partijen in dit land presenteert een voorstel onder de naam 'Schijvenstelsel'. Van dit stelsel zijn in tabel 6 de hoofdlijnen weergegeven. Een aantal belastingdeskundigen komt met een ander voorstel: de zogenoemde 'Vlaktaks' (zie tabel 7).

Beide stelsels beperken zich uitsluitend tot het inkomen uit arbeid.

tabellen
6 en 7

tabel 6: 'Schijvenstelsel'

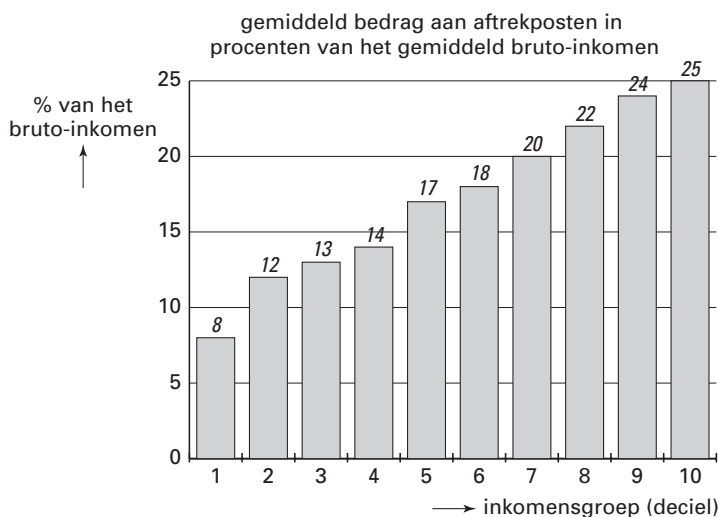
schijf van belastbaar inkomen	belasting-tarief	belastingheffing over totaal van de schijven
€ 0 t/m 15.000	32,5%	€ 4.875
€ 15.001 t/m € 30.000	37,5%	€ 10.500
€ 30.001 t/m € 48.000	42%	€ 18.060
vanaf € 48.001	52%	
<ul style="list-style-type: none"> • Voor personen met een inkomen uit arbeid bestaat de mogelijkheid bepaalde kosten als aftrekpost op te voeren. • Alle belastingplichtigen hebben recht op één of meer heffingskortingen (= korting op de te betalen totale belastingheffing). 		

tabel 7: 'Vlaktaks'

<ul style="list-style-type: none"> • Er is één uniform tarief voor de belasting op inkomen uit arbeid: 35% van het belastbaar inkomen.
<ul style="list-style-type: none"> • Er zijn geen aftrekposten.
<ul style="list-style-type: none"> • Er zijn geen heffingskortingen.

Op basis van nadere analyse voorspelt het onderzoeksbureau de mate waarin de aftrekposten van het 'Schijvenstelsel' gebruikt zullen worden door de verschillende inkomensgroepen in het land. Deze voorspelling is weergegeven in figuur 2. Alle ontvangers van bruto-inkomens zijn verdeeld in 10 even grote groepen, gerangschikt van laagste bruto-inkomens (decieel 1) naar hoogste bruto-inkomens (decieel 10).

figuur 2

De minister van Financiën vreest dat de belastinginkomsten bij de ‘Vlaktaks’ lager zullen zijn dan bij het ‘Schijvenstelsel’.

De minister van Sociale Zaken wil graag een belastingstelsel dat de regering de mogelijkheid biedt om via de inkomstenbelasting nivellerende inkomenspolitiek te voeren.

- 2p **16** Zal binnen het stelsel ‘Vlaktaks’ de marginale belastingdruk hoger zijn dan, gelijk zijn aan of lager zijn dan de gemiddelde belastingdruk? Verklaar het antwoord.
- 3p **17** Geef, op basis van de gegevens in de tabellen 6 en 7 en in figuur 2, twee argumenten *tegen* de vrees van de minister van Financiën.
- 2p **18** Zal de minister van Sociale Zaken kiezen voor het ‘Schijvenstelsel’ of voor de ‘Vlaktaks’? Verklaar het antwoord.

Om te beoordelen hoe in het ‘Schijvenstelsel’ de hoogte van de belastingaanslag, vóór aftrek van de heffingskortingen, zich verhoudt tot de hoogte van het belastbaar inkomen kan de gemiddelde belastingdruk bepaald worden. In figuur 2 geldt dat voor deciel 4 het gemiddelde bruto-inkomen € 17.000 is, terwijl dat voor deciel 10 gemiddeld € 60.000 is.

- 2p **19** Toon met een berekening aan dat deze gemiddelde belastingdruk in deze beide decielen vrijwel gelijk is.

Een econoom, die de discussie rond de keuze voor een nieuw belastingstelsel volgt, geeft de voorkeur aan het stelsel ‘Vlaktaks’. Maar hij stelt wel voor om aan dat stelsel één algemene heffingskorting toe te voegen, in de vorm van een vast bedrag van € 2.000 voor elke belastingplichtige.

- 2p **20** Heeft deze toevoeging van een algemene heffingskorting aan het stelsel ‘Vlaktaks’ een nivellerend, een denivellerend of géén effect op de secundaire inkomensverdeling? Verklaar het antwoord.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Opgave 6

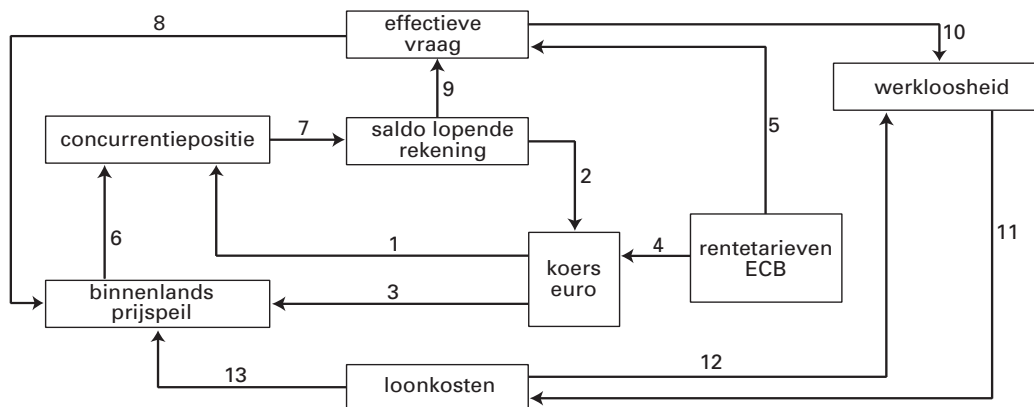
In deze opgave staat de naam Euroland voor de groep EMU-landen die in 2002 de chartale euro heeft ingevoerd.

De spin in het web

De wisselkoers van de euro speelt een belangrijke rol in de wereldeconomie en neemt in het economische systeem van Euroland een centrale plaats in.

In figuur 3 wordt een model van de economie van Euroland getoond. Elke pijl geeft een positief of negatief verband weer tussen twee economische grootheden (ceteris paribus).

figuur 3

Met behulp van figuur 3 kan verklaard worden dat inflatie in Euroland zowel kosteninflatie als bestedingsinflatie kan zijn. Om de doelstelling van prijsstabiliteit te realiseren gebruikt de Europese Centrale Bank (ECB) haar rentetarieven.

- 1p **21** Noem de exogene variabele in het model van figuur 3.
- 2p **22** Is bij pijl 4 sprake van een positief of van een negatief verband? Verklaar het antwoord.
- 2p **23** Beschrijf twee manieren waarop uit figuur 3 kosteninflatie af te leiden is. Noem in beide beschrijvingen het nummer van de gebruikte pijl.
- 2p **24** Beschrijf op basis van figuur 3 hoe de ECB haar rentebeleid inzet om *in tijden van hoogconjunctuur* de prijsstabiliteit in Euroland te handhaven. Noem in de beschrijving de nummers van de gebruikte pijlen én vermeld of er sprake is van een positief of van een negatief verband.
- Een vakbondsleider in Euroland doet op basis van dit model de volgende uitspraak:
 “Een koersdaling van de euro ten opzichte van de dollar heeft als positief effect dat de werkloosheid in Euroland zal dalen.”
- 3p **25** Leg uit hoe deze vakbondsleider zijn uitspraak kan onderbouwen met figuur 3. Noem in de uitleg de nummers van de gebruikte pijlen én vermeld of er sprake is van een positief of van een negatief verband.

Einde